

بررسی شخصیت های داستانی در رمان های ویژه نوجوانان

فاصله سال های ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۰

نگارش:

فاطمه نیکنامی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر نعمت الله ایران زاده

استاد مشاور:

سرکار خانم دکتر حوریه شیخ مونسى

رساله برای دریافت کارشناسی ارشد

تاریخ دفاع:

دی ماه ۱۳۸۷

با سپاس از درگاه ایزد متعال به پاس نعمات بی‌کرانش و

تشکر و تقدیر فراوان از:

استاد گرانقدر و فرزانه جناب آقای دکتر ایران زاده

سرکار خانم دکتر شیخ مونسی

کتابداران فحیم و صبور کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و

نوجوانان

و همسر و پسر عزیزم که با بردباری و متانت خود در گردآوری این

تحقیق مرا یاری کردند.

فرم گردآوری اطلاعات پایان نامه ها

کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبایی (ره)

عنوان: بررسی شفصیت های داستانی در رمان های ویژه نوجوانان فاصله سال های ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۰	
نویسنده / محقق: فاطمه نیکنامی	
استاد راهنما: جناب آقای دکتر ایران زاده سرکارخانم دکتر موسایی	
استاد مشاور/داور: سرکارخانم دکتر شیخ مونسی	
کتاب نامه:	واژه نامه:
نوع پایان نامه:	بنیادی ☐ توسعه ای ☐ کاربردی ☐
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	سال تحصیلی: ۱۳۸۸-۱۳۸۷
محل تحصیل: تهران نام دانشگاه: دانشگاه علامه طباطبایی دانشکده: دانشکده ادبیات فارسی وزبانهای فارسی	
تعداد صفحات: ۱۷۹ صفحه	گروه آموزشی: زبان وادبیات فارسی
کلیدواژه ها به زبان فارسی: ادبیات کودک ونوجوان- ادبیات داستانی-رمان فارسی-رمان نوجوان- شفصیت پردازی	
کلید واژه به زبان انگلیسی:	

چکیده

الف . موضوع و طرح مسئله (اهمیت موضوع و هدف): ادبیات کودک و نوجوان از حوزه های مهم و شایسته توجه در ادبیات

است ،ضمن آنکه داستان نیز یکی از پرکاربردترین و مهم ترین انواع ادبی است . شخصیت پردازی در داستان از عناصر مهمی است که در شکل گیری و داستان و جذب مخاطبان بسیار حایز اهمیت است . نوجوانی نیز از حساس ترین و پر مخاطره ترین سال های رشد و شکل گیری شخصیت افراد است،ضمن آنکه شخصیت پردازی در داستان های ویژه نوجوانان از اهمیت ویژه و خاص برخوردار است.بنابراین بی شک بررسی رمان های نوجوان از حیث شخصیت پردازی موضوع این تحقیق قرار گرفته است .
سالهای

۱۳۷۰ تا ۱۳۸۰ نیز بازه زمانی سال های ثبات پس از جنگ است که به عنوان محدوده تحقیق انتخاب شده است.

ب.مبانی نظری شامل مرور مختصری از منابع ،چارچوب نظری و پرسشها و فرضیه ها: در این تحقیق از کلیه کتب

،ماهنامه ها ، مجلات تخصصی و منابع معتبر در زمینه داستان ،شخصت پردازی در داستان ،نوجوانی و ادبیات کودک و نوجوان بهره گرفته شده است . همچنین ۲۵ رمان معتبر از مطرح ترین نویسندگان عرصه رمان نوجوان از حیث شخصیت پردازی مورد مطالعه و نقد قرار گرفته اند. در این پژوهش ویژگی های شخصیت در این رمان ها به صورت جزئی و در نهایت به صورت آماری ارائه شده است.

ب.روش تحقیق شامل تعریف مفاهیم ،روش تحقیق جامعه مورد تحقیق ،نمونه گیری و روش های نمونه گیری ،ابزار

اندازه گیری ،نحوه اجرای آن ،شیوه گردآوری و تجزیه و تحلیل داده ها:در این پژوهش ۲۵ رمان از میان رمان های

نویسندگان مطرح و رمان هایی که از سوی مجلات معتبر و منتقدان مورد نقد قرار گرفته اند ،انتخاب شده است. ضمن آنکه دوره نوجوانی به عنوان یک مقطع سرنوشت ساز و حساس در زندگی افراد برگزیده شده است.سال های ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۰ نیز به عنوان سال های ثبات پس از جنگ تحمیلی بستر زمانی کار قرار گرفته است.

ت.یافته های تحقیق:پس از انجام این پژوهش به دست آمد که شخصیت های داستانی در این سال ها چه ویژگی هایی دارند و به

چه صورت پردازش شده اند .آیا چنین شخصیت هایی با روحيات و ویژگی های سنی مخاطبان سازگارند و با توجه به سن او طراحی شده اند یا خیر.

ث.نتیجه گیری وپیشنهادات : در مجموع می توان گفت در این سال ها شخصیت های داستانی به طور کامل با توجه با شخصیت

نوجوان طراحی نمی شود و نویسندگان به ویژگی های سن مخاطب توجه ندارند هر چند تلاش هایی برای تفکیک سن مخاطبان از کودک و نوجوان صورت گرفته است.

صحت اطلاعات مندرج در این فرم براساس محتوای پایان نامه و ضوابط مندرج در فرم را گواهی می نمایم.

نام استاد راهنما:جناب آقای دکتر نعمت الله ایران زاده

سمت علمی:

رئیس کتابخانه:

نام دانشکده: زبان و ادبیات فارسی و زبانهای خارجی

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

چکیده

در این پژوهش ۲۵ رمان نوجوان طی سال های ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۰ از حیث شخصیت و شخصیت پردازی بررسی شده اند . این رمان ها در نشریات، مجلات و روزنامه های تخصصی ادبیات کودک و نوجوان به عنوان رمان های برتر معرفی شده و در جشنواره ها اغلب جایزه دریافت کرده اند یا نویسندگان آنها مورد تقدیر قرار گرفته اند و از نویسندگان برگزیده در ادبیات نوجوان هستند. در مجموع ۳۸۰ شخصیت دیده شد که ۲۴۶ نفر مرد هستند و این امر نشان از آن دارد که در رمان های این دوره نقش زنان در داستان ها بسیار اندک است و اغلب نویسندگان مرد ترجیح داده اند که از شخصیت های اصلی و فرعی مرد بیشتر استفاده کنند. اغلب شخصیت های اصلی نوجوان هستند یا در آستانه نوجوانی قرار دارند. شخصیت ها ساده و تک وجهی هستند و اغلب پویایی چندانی ندارند و درصد شخصیت های تخیلی در داستان ها قابل توجه نیست . نکته جالب وجه آنکه نویسندگان رمان نوجوان اغلب تمایل دارند از ضد قهرمان ها استفاده کنند تا شخصیت های منفی و شخصیت های منفی بیشتر به شکل گروه شخصیت ظهور کرده اند. اغلب شخصیت ها در رمان های بررسی شده شخصیت های داستان های تقلیدی درجه دو هستند و در برخی آثار شخصیت های آبرونیکی دیده می شوند. در این دوره توصیف فضای غمبار حاکم بر داستان ها متناسب با حادثه جنگ تحمیلی باطل علیه حق تقویت شده است. ضمن آنکه درونمایه طنز از درونمایه هایی است که در این دوره مورد توجه نویسندگان نبوده است .

کلید واژه ها

ادبیات کودک و نوجوان - ادبیات داستانی - رمان فارسی - رمان نوجوان - شخصیت پردازی

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

تقدیم به :

ساعت پاک و مطهر کودکان و نوجوانان رنج‌دیده ی صحرای کربلا

فهرست

- ۱..... مقدمه
- ۶..... یادداشت ها
- ۸..... فصل نخست تمهید مساله ، کلیات، تعاریف و مفاهیم
- ۹..... قصه
- ۱۰..... داستان کوتاه
- ۱۰..... رمانس
- ۱۱..... رمان

انواع رمان..... ۱۵

بخش دوم: نگاهی به تاریخ رمان نویسی در ایران..... ۲۲

عناصر داستان..... ۲۴

شخصیت و شخصیت پردازی..... ۳۴

انواع و ابعاد شخصیت در داستان ۴۲

نگاهی به داستان و رمان در ادبیات کودک و نوجوان ۴۸

ادبیات کودک و نوجوان..... ۴۹

تاریخچه ای کوتاه از ادبیات کودک و نوجوان..... ۵۳

انواع داستان های کودکان..... ۵۵

نوجوانی..... ۵۲

رمان نوجوان..... ۶۱

شخصیت پردازی در رمان نوجوان..... ۶۶

یادداشت ها..... ۷۲

فصل دوم شخصیت در رمان های نوجوان فاصله سال های ۲۰ تا ۸۰..... ۸۲

کنج قلعه متروک ۸۹

امروز پلچله من ۹۳

امیر کوچولوی هشتم ۹۲

پایان شب سیه ۱۰۰

ماجرای جوری جورتان ۱۰۳

جادوگران سرزمین بی سایه ۱۰۶

جمعه در ماصره کار آگاهان ۱۰۹

پسر فیروزه ای ۱۱۲

ستاره ای برای من ۱۱۵

ستاره ای برای غول ۱۱۹

مرد سبز شش هزار ساله ۱۲۳

هوشمندان سیاره اوراک ۱۲۶

— آمده ام؟ — شاید ۱۳۰

کار آگاه سرکرده ۱۳۳

هنر پیشه ۱۳۶

درس انار ۱۳۹

مهمان مهتاب..... ۱۴۲

شانه های خاک..... ۱۴۶

شمشیرهای شکسته..... ۱۴۹

فدا حافظ برادر..... ۱۵۲

کار آگاه بچه ها..... ۱۵۴

ماه پیشونی، سیندرلا ابرو کمونی..... ۱۵۸

کلاغ کامپیوتر..... ۱۶۱

آواز نیمه شب..... ۱۶۴

فصل سوم تئیه گیری و جمع بندی..... ۱۶۷

منابع و مآخذ..... ۱۷۴

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

مقدمه

ادبیات کودک و نوجوان از عرصه های نوپا و شایسته توجه در ادبیات فارسی است که در سال های اخیر از سوی مجامع علمی مورد اقبال و توجه خاص قرار گرفته است. در نگاهی گذرا و اجمالی به ادبیات کودک در ایران درمی یابیم این بخش از ادبیات نیز مانند سایر حوزه های ادبی در گذر ایام ادوار مختلفی را طی کرده است.

ادبیات کودک و نوجوان ایران در سه برهه قابل بررسی است:

۱. پیش از اسلام

۲. از ظهور اسلام تا مشروطیت

۳. از مشروطیت تا انقلاب اسلامی

«ادبیات کودکان در آغاز ریختی شفاهی داشته است و در بخش هایی نیز با ادبیات بزرگسالان

همسان بوده است زیرا در آن دوران رده بندی مخاطب پدید نیامده بود.»^۱

پیش از ظهور اسلام در ایران متون مختلفی برای کودکان ساخته و پرداخته شده است که قسمت اعظم آن را ادبیات شفاهی و عامیانه تشکیل می دهد. ادبیات شفاهی شامل لالایی ها، ترانه های نیایش، بازی ها و مثل های آهنگین، افسانه، قصه و حکایت و چیستان بوده است.

«در متن ها و سند های پیش از اسلام هیچ نمونه ای از لالایی به چشم نمی خورد و اشاره ای به وجود آن نشده است. در واژه نامه ها واژه بنگره آمده است که به معنی لالایی است. برهان قاطع بنگره را آوا و زمزمه ای می داند که به هنگام خوابانیدن کودکان می خوانند.»^۲

از آثار این دوره اندرزنامه ها، آثار موبدان که جنبه عمومی تر داشتند و ادبیات عامیانه شایان ذکر هستند. *کارنامه اردشیر بابکان*، *اندرزنامه خسرو*، *یادگار زریران* و *درخت آسوریک* از کهنترین متون

ادبی کودکان ایران هستند.^۳

در دوره دوم که مسائل آموزشی مورد توجه و اهتمام بیشتری قرار گرفت، متون اندرزی و آموزشی بخش عمده آثار کودکان را تشکیل می داد که در این میان می توان به آثار افرادی چون نصرالله منشی، غزالی، خواجه نصیر الدین توسی، مولانا، ابن سینا، نظامی و سعدی اشاره کرد.^۴

« در عصر مشروطیت که تعلیم و تربیت نوین در ایران مطرح شد، کسانی مانند عبدالرحیم تبریزی معروف به طالبوف با نوشتن داستان های علمی و آموزشی و بعد از او شاعرانی مثل ایرج میرزا از طریق سرودن اشعار کودکانه و آهنگین راه را برای ادبیات کودکان هموار کردند.»^۵

بعد از مشروطیت و با رواج داستان کوتاه در ایران در قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰، تعدادی از نویسندگان برای کودکان و درباره کودکان کتاب نوشتند و در کشور کتابخانه های خاصی برای کودکان تأسیس شد. « داستان های مربوط به رفتارهای مطلوب بیش از پیش اهمیت یافت. برنامه درسی مدارس تغییر یافت و بازی به عنوان یک قسمت از زندگی کودکان درآمد.»^۶

در هر صورت «قوت داشتن رویکرد تعلیمی نسبت به کودکان که از قرن سوم هجری تا دوران معاصر امتداد داشته است، موجب می شود که علی رغم ورود آثار ویژه کودک به جامعه ایران تلقی مدرنیت از هدف کودک که معطوف به لذت مخاطب و برانگیختن حس زیبا شناسانه او بود، توسط متولیان ادبیات کودک مورد توجه قرار نگیرد.»^۷

در این قرن با وجود ستم ها و جنایات متعددی که کودکان اولین و بیگناه ترین قربانیان آن بودند در سطح جهانی تحولات خوبی در جهت رشد حقوق کودک صورت گرفت که اصلاح قانون کار و جلوگیری از استثمار کودکان و اصلاح قوانین اساسی کشورها بخش هایی از این تحولات است.

از نویسندگان و شاعرانی که در قرن اخیر تاکنون در این عرصه به فعالیت پرداختند می توان به: طالبوف، فضل الله مهتدی، صادق هدایت (شنگول و منگول)، عباس یمنی شریف (بازی با الفبا)، صمد بهرنگی (ماهی سیاه کوچولو)، جبار باغچه بان (بابا برفی)، سید محمد علی جمالزاده، رسام ارزشنگی،

کوهی کرمانی، علی نقی وزیری، نادر ابراهیمی، روحی اربابی، مصطفی رحماندوست، احمد کشاورز،
فرهادحسن زاده ، هوشنگ مرادی کرمانی و... اشاره کرد.

همچنین نهاد هایی چون شورای کتاب کودک ، بنیاد پژوهشی ادبیات کودکان ایران و کانون پرورش
فکری کودکان و نوجوانان در زمینه ادبیات کودک و نوجوان به فعالیت پرداخته اند.

در سال های پیش و پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران مجلات و هفته نامه های مختلفی برای
کودکان و نوجوانان به چاپ رسید که از آن جمله اطلاعات دختران و پسران، پیک دانش آموز، پیام
شادی، کیهان بچه ، دانش آموز، کیهان بچه ها، پیک نونهالان، اطلاعات کودکان، بچه های مسجد،
سروش کودکان و نوجوانان و ... شایان ذکر هستند.

در نهایت باید گفت « ادبیات کودکان ابتدا ادبیات است با تمام ویژگی هایی که در آن نقد ادبی را می
توان مورد توجه قرار داد . یعنی خلاق است و عمیق و از جوهر ادبی و ساختار هنری خوبی برخوردار
است و در عین حال با نیازها و علایق و توانایی ها و حوزه تجربه های کودکان و نوجوانان در ارتباط
است . تفاوت ادبیات کودکان و نوجوانان و بزرگسالان تفاوت در حوزه های تجربی آنهاست.»^۸

ادبیات کودک و نوجوان در ماهیت ادبی خود تفاوت چندانی با ادبیات به معنای اعم آن ندارد اما در
حوزه امکانات به دلیل محدودیت فهم و تجربه مخاطب محدود تر است . این محدودیت ها با بزرگتر
شدن مخاطب کاهش می یابد و ادبیات او به ادبیات بزرگسالان نزدیک تر می شود.

« پرفسور موهگارت درباره اهداف ادبیات کودک معتقد است که ادبیات کشف می کند، بازآفرینی می
کند و در جستجوی معناست ... غایت ادبیات کودکان آماده کردن طفل برای شناختن، دوست داشتن
و ساختن از طریق ادبیات است که کودکان و نوجوانان مسائل مختلف را می شناسند و راه های
گونگون روبه روشن شدن با آنها را می بینند و تجربه می کنند و در نتیجه این گسترش دید و تخیل قدرت
تفکر و سازندگی به آنها دست می دهد.»^۹

بی تردید راه مطالعه و تحقیق در حیطه ادبیات کودک و نوجوان با در نظر گرفتن توجهاتی که در سال های اخیر به این عرصه ادبی شده بسیار هموار تر و سهل تر شده است؛ اما در راه گردآوری و انجام این پژوهش همچنان مشکلات و موانع بسیاری وجود داشت که مانع از آن شد که تحقیقی کامل و همه جانبه ارائه شود. از مشکلات پژوهشی در جمع آوری مطالب این تحقیق می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- کمبود منابع کتابخانه ای و لزوم مراجعه به کتابخانه های تخصصی؛
- نبود فهرست متقن و کامل از رمان های ویژه نوجوان؛
- تفکیک نشدن حوزه ادبیات کودک از نوجوان؛
- دسترسی مشکل به مخازن کتابخانه های تخصصی؛
- موانع و مشکلات فراوان در استفاده از منابع کتابخانه ملی؛
- عدم همکاری برخی مراکز فعال در زمینه ادبیات کودک و نوجوان چون شورای کتاب کودک و نوجوان؛

- نایاب بودن و کمبود کتاب های کودک و نوجوان در بازار کتاب.

در پایان از زحمات بی شائبه استاد گرامی جناب آقای دکتر ایران زاده معاون پژوهشی دانشکده ادبیات و زبان های خارجی دانشگاه علامه طباطبائی که با راهنمایی های شایسته و صبر و تحمل بسیار نقش بسیاری در به ثمر نشستن این تحقیق داشته اند، تشکر و قدردانی می نمایم .

بی شک عرصه ادبیات کودک و نوجوان دریایی ژرف و بی انتهاست و بر علاقه مندان به این مرزو بوم و فرهنگ عالی و درخشان ایرانی است که همت خود را در راه آموزش و پرورش فرزندان این آب و خاک به کار گیرند .

در فصل نخست این پژوهش پس از ارائه اطلاعات مختصری درباره ادبیات داستانی به عنوان مبحث کلی تر، در بخش بعد ادبیات کودک و نوجوان معرفی شده است. در ادامه به رمان نوجوان و ماهیت دوره نوجوانی به عنوان بخشی از زندگی فردی و اجتماعی پرداخته می شود. در فصل دو ۲۵ رمان که در فاصله سال های ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۰ برای نوجوانان ۱۲-۱۸ سال منتشر شده است از نظر ساختار و شخصیت پردازی مورد بررسی قرار می گیرد. این رمان ها به دلایلی نظیر قرار گرفتن در ژانر داستانی خاص، شهرت رمان ها و رمان نویسان در عرصه ادبیات کودک و نوجوان و از حیث شخصیت پردازی انتخاب شده اند. در فصل آخر نیز اطلاعات جمع بندی و نتیجه گیری شده است.

یادداشت ها

۱. محمدی محمد هادی، قاینی زهره. تاریخ ادبیات کودکان ایران. نشر چیستا و بنیاد پژوهشی

ادبیات کودکان ایران. ۱۳۸۰. ج. ۱. ص. ۱۱

۳ و ۲ همان. ص. ۲۰

نمونه ای از لالایی شیرازی:

لالا لالا گل پسته

بابات رفته کمر بسته

لالا لالا گل خشخاش

بابا رفته خدا همراهش

لالا لالا گل نعنا

بابات رفته شدم تنها

لالایی های شیراز، کتاب هفته، ش ۱۱ (۲۶ آذر ۴۰)

۴. ملکیان شیما، تهذیبی نسرين. مجموعه مقالات همایش ادبیات کودک و نوجوان. اسفند ۸۵

مقاله «سیری در ادبیات کودکان و نوجوانان در ایران». ص ۱۳۸

۵. حسینی فاطمه. مجموعه مقالات همایش ادبیات کودک و نوجوان. اسفند ۸۵، مقاله «سیری در

ادبیات کودکان و نوجوانان ایران». ص ۲۵۰

۶. همان

۷. عزیزی میترا. مجموعه مقالات همایش ادبیات کودک و نوجوان. اسفند ۸۵، مقاله «سیر ادبیات

کودکان و نوجوانان در ایران». ص ۲۷۳

۸. قزل ایاغ ثریا. ادبیات کودک و نوجوان. انتشارات سمت. چاپ سوم بهار ۱۳۸۵. ص ۵۵

۹. طاهری پروین. مجموعه مقالات همایش ادبیات کودک و نوجوان، اسفند ۸۵، مقاله «گذری

بر ادبیات کودک در ایران». ص ۲۸۹

فصل نخست
بخش اول: داستان